

Degan savol yordamida baholandi. Taklif etilgan javoblar uchun variantlarni tanlash chastotalari quyidagicha taqsimlandi:

- har doim 15%;
- ko'pincha 35%;
- kamdan-kam hollarda 38%;
- hech qachon 12%.

Javoblar kompyuterning yoshlar hayotidagi yuksak ahamiyati haqidagi farazni tasdiqlaydi. Respondentlarning yarmi uyga kelgach, ob'ektiv sababsiz darhol kompyuterni yoqadi va Internetga kirishadi. Bu odat yoshlarning turmush tarzining bir qismidir.

Ko'pgina yoshlar bir vaqtning o'zida virtual muloqotga bo'lgan ishtiyoq ularni sudrab ketishini va hech qanday foyda keltirmasligini bilishadi. "Internetda o'tkazgan vaqtingizni behuda vaqt deb hisoblaysizmi?" Degan savolga? Yoshlar quyidagich javob berishdi.

- ha 10%;
- yo'qdan ko'ra ha 42%;
- Ha emas, balki 22%;
- yo'q 26%.

Ya'ni, so'rovda qatnashganlarning yarmi Internetda o'tkazgan vaqtni ko'pincha behuda vaqt deb hisoblash mumkin degan fikrga qo'shiladi.

Bundan xulosa qilish mumkinki, yoshlar internetda davlat xizmatlaridan faol foydalanmaydilar. Ko'rinib turibdiki, yoshlarga qaratilgan davlat xizmatlari ko'lamini kengaytirish zarur.

Tadqiqot natijalari Internet muhitining O'zbekistonlik yoshlar auditoriyasiga ta'sirining yuqori darajasini tasdiqlaydi. Raqamlashtirish sharoitida yoshlar internetda ishlash uchun vaqtni samarali taqsimlashni o'rganishlari kerak.

Internetning yoshlarga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun yoshlarning internetdagi xatti-harakatlari bo'yicha tizimli tadqiqotlarni kengaytirish zarur. Olingan bilimlarni hisobga olgan holda internetda yoshlarga mo'ljallangan kontentni ishlab chiqish zarur, aks holda bu joyni mamlakatimizga dushman kuchlar to'ldiradi.

O'tkazilgan tadqiqotlar global axborot-kommunikatsiya muhitida yoshlar auditoriyasining ijtimoiy faolligi muammolarini yanada o'rganish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Keyingi tadqiqotlarda jarayonning rivojlanish dinamikasini o'rganish rejalashtirildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Абрадова Е.С., Кисловская Е.В. Молодежь в социальных сетях // Власть. 2018. Т. 26. № 3. С. 150153;
2. Мартышенко С.Н., Мартышенко Н.С. Современные методы обработки маркетинговой информации: Монография: Издательство;
3. Эргаш Ғозиев. Умумий психология. Психология мутахассислиги учун дарслик. Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2010.

ТАЛАБАЛАРДА КОММУНИКАТИВ ҚОБИЛИЯТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ

Джуманов Шерали Зокирович

ЎзМУ Жиззах филиали Психология кафедраси ўқитувчи

Холиқулова Севинч

ЎзМУ Жиззах филиали “Психология” факультети талабаси

Аннотация: Мазкур мақолада талабаларда коммуникатив қобилиятларни шакллантириш воситаларига оид масалалар қаралади.

Мақоладан бўлажак мутахассислар ўз касбий фаолиятига оид интеллектуал салоҳиятини таркиб топтириши билан шугулланувчилар фойдаланиши мумкин.

Калим сўзлар: Педагогик мулоқот, ўқитувчилар, талабалар, коммуникатив қобилият, шакллантириши, восита, таркиб топтириши, ички ва ташқи таъсирлар, омиллар, воситалар, усуллар, муомала, мулоқот, мулоқотга киришувчанлик, ижтимоий яқинлик.

Ҳозирда ўқитувчиларнинг юқори касбий тайёргарликка, коммуникатив қобилият борасида ҳам педагогик маҳоратга, юқори интеллектуал салоҳиятга, юксак маънавий - ахлоқий фазилатларга, мафкура борасида чуқур дунёқарашга эга бўлиши, таълим - тарбия ишларида инновацион технологиялардан самарали фойдалана олишларини давр талаб этмоқда. Айниқса, талабалардаги коммуникатив қобилиятлар уларнинг касбий компетентлигининг таркиб топишида муҳим дидактик асос бўлиб ҳисобланади. Шунингдек, таълим - тарбия жараёни сифати ва самарадорлигини ошириш ҳам ўқитувчидаги коммуникатив қобилиятининг мустаҳкам таркиб топганлигига боғлиқдир.

Маълумки, **коммуникатив қобилият** – ўқитувчининг таълим олувчилар ва уларнинг ота-оналари, шунингдек, ҳамкасблари ҳамда таълим муассасалари раҳбарлари билан педагогик жиҳатдан мақсадга мувофиқ муносабатларга киришиш маҳоратидир [2]. Шу сабабли ҳам замонавий ўқитувчи олдида педагогик жараёнда таълим олувчилар билан ўзаро фаол мулоқотда бўлиш маҳорати ва санъатига эга бўлишдек муҳим вазифани кўймоқда. Бу вазифа ўқитувчиларни муомала ва мулоқот этикасига ўргатишни ҳар қачонгидан ҳам долзарб қилиб кўймоқда. Бу борадаги фаолият долзарблигини кўпгина мутахассис - олимларимиз ҳам таъкидлаб ўтмоқда.

Педагогик мулоқотда ўқитувчининг таълим олувчилар ва уларнинг ота-оналари, шунингдек, ҳамкасблари ҳамда таълим муассасалари раҳбарлари билан педагогик жиҳатдан мақсадга мувофиқ муносабатларга киришар экан мулоқот қилувчиларнинг шахси ва психологик хусусияти ҳақидаги ахборотларнинг муҳимлигини алоҳида эътиборга олиши лозим [3]. Педагогик мулоқот маданияти, ўқитувчини ғоят хилма-хил шароит ва кўринишларга мослашишига имконият яратади. Булар сиртдан қараганда унчалик аҳамиятли бўлмасада, ўқувчилар ички дунёсида содир бўлаётган, уларни тушуниш учун жуда муҳим бўлган зарур ички жараёнлар кўринишларининг аломатларини билиб, таълим-тарбиявий фаолият олиб боради.

Педагогик мулоқот маданияти воситалари талабаларининг коммуникатив қобилиятларини шакллантиришнинг асосий негизини ташкил этади ва умуман ушбу соҳадаги воситалар деганда ахборотларни узатиш ва ўзлаштириш ҳамда уларнинг коммуникатив қобилиятларини шакллантириши бўйича кўникма ва малакаларини эгаллашида таълим жараёни учун керак бўладиган ўқув жиҳозлари воситалари тушинилади. Бунда **асосий воситалар** ўқув мазмунига эга бўлган режалар, дастурлар, дарслик ва қўлланмалардан иборат бўлса, **қўшимча воситалар** таълим олувчилардаги билим, кўникма ва малакаларни шакллантирувчи машқлар тўплами, маълумотномалар, тарқатма материаллар, визуал маъруза, гипермедиа ва мультимедиа китоблар, кўргазмали материаллар, дискетлар, тренинг машғулоти материаллари, интеллектуаллаштирилган таълим тренажорлари, вертуал стендлар, компьютер жамламалар кабилардан иборат бўлади [4].

Улар талабаларининг коммуникатив қобилиятларини шакллантиришда муҳим дидактик материаллар бўлади ва улар қўйилган муаммо ечимини топишни оптималлаштиришга сезиларли ижобий таъсир кўрсата олади.

Талабаларнинг коммуникатив қобилиятларини шакллантиришда муомала-мулоқот одоби, ўқитувчи ва таълим олувчиларнинг ўзаро мулоқот одоби ва ўқувчиларнинг ота - оналар билан мулоқот қилиш одоблари кабилар муҳим дидактик асос бўлиб хизмат қилар экан.

Педагогик муомала – бу таълим берувчининг таълим олувчиларга таъсир ўтказиш усулларининг муайян тизимини акс эттиришдир: Улар қуйидагилар:

- ҳамкорлик иштирокчиларининг ўзаро ахборот алмашуви;
- турли коммуникатив воситалар ёрдамида таълим берувчи томонидан таълим олувчилар билан ўзаро таъсир ва ўзаро муносабатларни ташкил қилиш;
- муайян мақсадни дастурий асосда амалга оширишни режалаштириш ва ўтказиш функциясини бажариш ва шу кабилар.

Шахс тўғрисидаги дастлабки ахборотлар, маълумотлар, унинг ташқи кўринишини баҳолашга алоқадор намоён субъектив баҳолашни келтириб чиқаради. Лекин ўзаро фикр алмашиш, мулоқотга киришиш давомида омилар тобора реаллашиб, объективлашиб боради.

Педагогик муомалада тескари алоқа йўли бевосита иштирок этади:

- маъруза, семинар, лаборатория машғулоти, диктант, иншо ва бошқа мустақил ишлар бажарилиш жараёни ҳамда уларнинг сифатида;
- қатнашчиларнинг юз ҳаракати, мимикаси, нутқ интонацияси, имо-ишоралар, қадди - қоматни тутиши; - ўзини-ўзи бошқариш (хулқ-атвори, ақлий ҳаракати, жиддийлик) сингари ахборот берувчи (ўқитувчи) билан уни қабул қилувчи, ўқитувчи ёки талаба ўртасида узлуксиз мулоқот амалга ошиб туради. Ана шу алоқа йўллари орқали тескари муносабат ўрнатилди, бинобарин, ўқитувчи ўз фаолиятининг натижаси юзасидан муайян маълумот олишга муваффақ бўлади.

Муомала маданияти, мулоқот мароми, педагогик одобига ўргатишнинг тренинг (“Қор уюми”, “Мантикий фикрлаш”, “Автобусда”, “Пантомима”, “Танишув”, “Яқинлашув”, “Мен фахрланаман”, “Тинглаш ва эшитиш”, “Илтифотли қадам”, “Бузук телефон” каби тренинг) лари мавжуд бўлиб, уларга ҳамкорлик фаолияти қатнашчиларини ўргатиш мумкин [1]. Тренинглар ўз ичига одатда қуйидагиларни қамраб олади: юриш-туриш, жавоб бериш, ўзгаларга эътибор қилиш машқлари; муомала қилиш усули, кўникмаси, малакаси ва одати юзасидан машқлар; муомаланинг умумий қонуниятларини ўрганиш, яъни педагогик муомала тизимини эгаллаш машқлари; 4) педагогик коммуникация технологияси ва инструксига оид тренинглар ва бошқалар.

Изданишларнинг кўрсатишича педагогнинг талабаларга нисбатан бўлган ижобий муносабати, уларга тиник, босиқ мурожаат қилиши талабаларда эркинликни ҳис қилишда ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Каримова В.М., Акрамова Ф.А., Очилова Г.О., Мусаханова Г.М. Педагогика психология. Ўқув қўлланма – Т.: TDIU, 2010 - 393 б.
Каримова В.М. Психология. Ўқув қўлланма. – Т.: А.Кодирий номидаги халқ мероси нашриёти, “ЎАЖБНТ” маркази, 2002. – 205 б.
2. Халиков А.А. Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини ривожлантириш: Дис. ... пед. фан. д-ри. - Тошкент, 2018. – 204 с.;
3. Джуманов Ш.З. Педагогик касби ва унинг жамият тараққиётида туганган ўрни // Таълим сифатини ошириш негизида ўқитувчиларнинг касбий компитентлигини ривожлантириш назарияси ва амалиёти: Республика илмий-амалий конференция материаллари – II қисм – Жиззах, 2015. Б. 50-52;
4. Джуманов Ш.З. Бўлажак ўқитувчининг шахс бўлиб шаклланишида коммуникатив қобилиятнинг моҳияти // ФарДУ – илмий хабарлар. –Фарғона, 2018. № 5. – Б.113-116.

YOSHLARNING IJODIY TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH

Yusupov Umidjon Salim o'g'li

O'zMU Jizzax filiali psixologiya kafedrasi stajyor o'qituvchisi

G'aybullayeva Muhlisa Olimjon qizi

O'zMU Jizzax filiali "Yoshlar psixologiyasi" yo'nalishi talabasi